

КИРЈАКУЛА И МЕТОХИЈА

Омаж Протиној махали

А тек Протина махала... Непрепознатљива, чак је и њен дух побегао за нама. То је улица на корак до центра града, требало ју је мало средити, али морао се задржати њен стари, оријентални стил. Сад су на том месту модерни стакленици који као да су се надметали да што више заслепе – или бар засене – стару махалу. Као да је са сваком порушеном старом кућом избледео и део душе града. И ми смо криви. Будзашто смо продавали своју дедовину. Купац би нам послао фотографије руиниране куће и већ тад је нестајао пијетет према ономе што видимо. А онда, пошто су желели да наши трагови буду заувек прекривени и невидљиви, они поруше и наша гробља, поруше и наше светиње, неке оставе у неизвесности, незаштићене, а неке преименују у своја културна добра. „Испод онога што видиш, леже наши темељи” – кажу неутемељено, као да историја може да се мења рушењем камења. Сваки камен који падне брише део приче, али не пише нову – оставља само празнину, глуви вакуум без идентитета. Као у Ђопићевом *Глувом барућу* – тишина која прети да експлодира, али и немоћ да се проговори истина. Можда ћемо ипак једном смоћи снаге да проговоримо о свему што нас мучи и оптерећује.

Заспао сам брзо, исцрпљен од напорног дана. Кренули смо предвече, сунце је већ залазило. На степенику аутобуса накратко застадох и погледах ка западу. „Скоро исто небо.” Нијансе сиве поново су потискивале црвену, расплињујући је по проклетјским и руговским врлетима. Оно што је космос једном усталичио остаје непромењено. Све нијансе промене, чини ми се, тек су привици у нашим пролазним опажањима. Торусног облака није било, или га нисам уочио, због пожуривања кондуктера који је нестрпљиво показивао руком да је време за полазак. Ипак, надам се да је још ту – лебди негде високо, у тишини наткриљује и уместо нас чува патријаршијске светиње.

Идем са Косова.

Ушавши у аутобус са сликом заласка сунца, одмах сам се сетио како смо некада, с комшијине терасе, посматрали исти приказ. Вероватно су и тад, како би рекао Лајбниц, наше представе о истом догађају биле тек различити аспекти једне те исте истине. Иста светлост, исти хоризонт – а опет, чини се да је сваки од нас видео нешто друго, кроз призму својих мисли, успомена, очекивања. Мени се тад чинило да су наше опажајне призме, с једне и са друге стране, биле постављене тако да се преломљени зраци ипак срећу у једном заједничком фокусу. Као да је светлост, и поред различитих углова под којима смо је доживљавали, пролазила кроз исту оптичку средину, као кроз калцедонски кристал, те негде дубље, мимо нас, сабирала се у једну тачку.¹

¹ Као код закона преламања светлости: кад светлосни зраци улазе у оптичку средину (на пример, узбуркани океан или, боље, неко мало чудесно језеро што мења боје у зависности од погледа)

Сетих се поново баке Кирјакуле. Приметио сам да се често, посебно кад сам у некој недоумици, сетим ње и њених брижљивих и далекосежних савета. У Протиној махали у којој смо сестра и ја провели детињство, све до другог разреда основне школе, на самом крају улице живела је једна албанска породица. Скромна кућа, са заклоњеним двориштем које је излазило на реку. Сећам се големих, прилично климавих дрвених врата с великом гвозденим резом на коју је Рустем (тако се звао човек који је у тој кући живео с породицом и којег смо прилично често виђали) стављао огромни катанац кад је одлазио, те храмајући, с прилично великим прутом, одводио биволицу на карагачке ливаде, на испашу. Остали део породице, супругу и сина знатно млађег од нас, ретко смо виђали. Не знам кад је то почело и ко је први почео, али сећам се да смо, док је он одлазио, у више наврата узвикивали: *Русџем криви, не може да живи*. Чак су неки од нас, кад би он мало одмакао, за њим бацали ситне каменице. То је био део наше игре каубоја и Индијанаца, при чему смо човека који храмље и чудну животињу, која се лагано поред њега гега, сврставали у Индијанце, а ми смо наравно били каубоји и у руци имали нешто од дрвета што је могло да личи на њихове пиштоље. Никаквим покретом, говором или гестом тај човек нас није изазивао. Имао је устаљени ритуал, прво би извео из дворишта биволицу, онда за њом затворио врата, у резу ставио катанац и без освртања на нас само кренуо и терајући животињу нешто јој тихо говорио. Једном приликом, након нашег обрачуна с комшијом, на нашој капији чекала ме је бака. „Ен то пан“, остале су ми у сећању те речи које је тихо, на свој начин, изговорила, а онда, вероватно схвативши да је не разумем, још мирније додала: „Сви смо исти, сине.“ Онда сам изненада, први и једини пут, чуо да је бака подигла тон и неке нешто запретила. „То не сме више да ти се деси! Не смете дирати комшију!“, љутило је рекла. Био сам постиђен, вероватно и црвен у лицу. И сада осећам нелагодност и грижу савести када се тога присетим. „Еν τὸ πᾶ – „Једно је све, и све је једно“, касније сам прочитао да је то Хераклитов парадокс, чак су га спомињали и као филозофски мит у разним приликама. *Склад у нескладу, ред у хаосу, једно у мнојом, јединство у нуштар мнојосџрукосџи, јединство не искључује разлику, а мноштво не искључује њовезаносџ...* И тад сам први пут схватио: јединство не настаје у једнакости, већ у разумевању разлика.

То је клуч. Најдубља јасноћа често дође не кроз велика открића већ кроз тиха препознавања која нас на тренутак зауставе. Касније се надовезао и Јунг тврдећи: „Да би све ово могло бити истинито, морао је да постоји јединствени првобитни узорак, као заједничка карика у различитим узрочним ланцима.”

Понекад се запитам да ли постоји таква карика у узрочним ланцима Срба и Албанаца на Космету. Тешко је наћи такву нераскидиву везу. Намеће се и питање: да ли би у нашем случају само Косово могло да буде та заједничка карика? Тешко, јер чак ни име наше постојбине није јединствено. Метохију у имену никада не смемо заборавити, макар као подсећање на вишевековне дечанске метохе за које постоје утемељени подаци. Рекли бисмо тако ми, а они би могли тврдити да су „Метохију

под различитим угловима, могу се, уз прецизно подешене услове, преломити тако да се укрштају у заједничком фокусу.

отимали српски властодршци” – мање-више и за то постоје утемељени подаци... И можда је управо та вишеслојност знак да карика између нашег и њиховог колективног несвесног – архетип, како би рекао Јунг – ипак постоји. Не као доказ, већ као питање које нас све обавезује. „Можда ће ме због те вишеслојности 'ме вон'² оптужити”, помислих, осмехнувши се. „Немој да се играш речима – логос није шала”, чујем бакин глас. „Ако си заиста нешто разумео – време је за *metanoia*. Не за сарказам.”

² Игра речима, на албанском *të vonë* – „касније”.